

тенденції розвитку і пристрасті споживачів у відповідних галузях і на конкретних ринках.

Стратегічні завдання компанії змінюються з часом проходження продуктом стадій його життєвого циклу. В ході зміни критичних стратегічних проблем потрібно коригувати і акценти стратегічного управлінського обліку, а також заходи фінансового контролю. Більшість компаній ще не довели свої системи фінансового контролю до розвиненої моделі, і в якості загальної міри фінансового контролю використовують показник рентабельності інвестованого капіталу незалежно від стадії розвитку продукту. Цей показник має істотні недоліки: по-перше, він короткостроковий, і, по-друге, він заснований на величині бухгалтерського прибутку, який є суб'єктивним вимірюванням прибутковості. Грошові потоки тісніше пов'язані з управлінськими рішеннями і система фінансового контролю має бути заснована на критичних факторах успіху, які різні на кожному етапі життєвого циклу продукції.

Система стратегічного управлінського обліку повинна пристосовуватися до змінних пріоритетів бізнес-стратегії у міру розвитку останньої. Цього достатньо легко досягти тільки в умовах вузькоспеціалізованого бізнесу, до якого відноситься і швейна промисловість, керівництво якого розуміє, коли слід міняти бізнес-стратегію, готово вжити конкретних заходів щодо зміни системи фінансового контролю. Для диверсифікованого бізнесу, що включає бізнес одиниці, що знаходяться на різних стадіях розвитку і розвиваються з різною швидкістю, проблема значно ускладнюється. Також розробка конкурентних стратегій вимагає наявності інформації про продукти, ринки (споживачі) і конкуренцію.

Висновок. В основу запропонованої концепції управлінського обліку, що забезпечує потреби стратегічного менеджменту, покладено уявлення про управлінський облік не як форму звітності за окремими показниками періоду, а як засіб, що полегшує процес прийняття рішень. Основною характеристикою управлінського обліку, як інформаційної системи розробки і реалізації бізнес-стратегії є унікальність інформаційних потреб, тому стратегічні рішення мають одноразовий, неповторний характер. Тому система управлінського обліку, що спрямована на розробку бізнес-стратегії має виявляти потенційні проблеми, які потребують рішень і для яких необхідна відповідна фінансова інформація. Це проблеми про входження в галузь, досягнення і утримання стійкого конкурентного стану на ринку та виходу з галузі. Оскільки швейні підприємства займають певну нішу внутрішнього і зовнішнього ринку, мають постійних споживачів своєї продукції в подальшому дослідженні сконцентровано увагу на інструментах досягнення мети управлінського обліку в реалізації різних бізнес-стратегій, що сприяють утриманню конкурентних позицій.

1. Державна програма розвитку промисловості на 2003 – 2011 роки, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 28 липня 2003 р. № 1174 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.industry.kmu.gov.ua/> 2. Концепція Державної програми розвитку легкої промисловості на період до 2011 року // Урядовий кур'єр. – 2007. – №2. 3. МIRONIUK O.B. Управлінський облік у системі управління витратами // Науковий вісник ЧТЕІ КНТЕУ. Дослідження соціально-економічних проблем перехідного періоду. – Випуск III. Чернівці, 2001. – С. 349-353. 4. Захарченко В.И., Криворак А.Д. Резервы системных преобразований менеджмента в промышленности/ОНУ ім. І.І. Мечникова. – Ізмаїл: СМІЛ. – 2005.-80с.

Надійшла до редколегії 15.12.09

Т. Мельник, канд. екон. наук, доц.,
М. Мельник, студ.

НЕДЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: ОБЛІК, ОПОДАТКУВАННЯ ТА КОНТРОЛЬ

У статті розглядаються актуальні питання обліку, оподаткування та контролю недержавного пенсійного забезпечення в Україні.

This article discusses the actual problems of accounting, taxation and control of private pension securement in Ukraine.

Постановка проблеми. Система недержавного пенсійного забезпечення (НПЗ) – це частина системи накопичувального пенсійного забезпечення, яка ґрунтується на засадах добровільної участі фізичних та юридичних осіб у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання учасниками недержавного пенсійного забезпечення додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат. Вона дозволяє отримати в майбутньому додаткову пенсію, розмір якої прямо залежатиме від бажання та фінансових можливостей громадянина. Таке страхування абсолютно добровільне і не позбавляє права на державну пенсію. Необхідність запровадження недержавних систем пенсійного забезпечення визнана сьогодні більшістю країн світу і у багатьох з них почали розглядати впровадження системи недержавного пенсійного забезпечення як необхідну складову державної пенсійної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні діяльність системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні набуває надзвичайної актуальності. Дослідженням цих проблем займаються такі вітчизняні вчені-економісти, як О.В. Неліпович, А. Рибальченко, Т. Сальникова, А.Й.Ткач, А. Бахмач, В. Никитенко, В. Нагорний та ін. Вони досліджують досвід іноземних держав, аналізують нормативно-правову базу створення недержавних пенсійних фондів. Проте ці питання, які

охоплюють усе населення нашої країни, потребують подальшого детального дослідження, зокрема це стосується обліку, особливостей оподаткування, звітності й контролю недержавного пенсійного забезпечення.

Метою статті є дослідження теоретичних й методологічних засад обліку, оподаткування, звітності та контролю недержавного пенсійного забезпечення в Україні.

Викладення основного матеріалу дослідження. Недержавне пенсійне забезпечення регламентується Законом України "Про недержавне пенсійне забезпечення", формують добровільні внески громадян, які накопичуються на їх індивідуальних пенсійних рахунках у системі персоналізованого обліку. По досягненні пенсійного віку люди отримують виплати з них поряд із державною пенсією. Тобто укласти контракт на недержавне пенсійне забезпечення має право кожен, навіть якщо його застраховано в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Сплачувати внески за громадянина може як він сам, так і його роботодавець, родичі, друзі чи інші особи, причому можна сплачувати внески до декількох недержавних пенсійних фондів одночасно.

Недержавний пенсійний фонд (НПФ) – юридична особа, створена відповідно до Закону [1], має статус неприбуткової організації, що функціонує й здійснює діяльність винятково з метою накопичення пенсійних

внесків на користь учасників пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами й здійсненням пенсійних виплат. Недержавні пенсійні фонди бувають трьох видів: корпоративні, професійні та відкриті. Недержавні пенсійні фонди створюються на підставі рішення засновників та не мають на меті одержання прибутку для його подальшого розподілу між засновниками. Єдиним органом управління пенсійного фонду є рада пенсійного фонду.

Недержавні пенсійні фонди як суб'єкти господарювання зобов'язані вести облік своїх операцій та надавати звітність відповідно до вимог законів та нормативно-правових актів державних органів з питань регулювання діяльності фінансових установ та ринків фінансових послуг, зокрема Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних операцій недержавних пенсійних фондів [4], а також відповідно до вимог Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" та положень (стандартів) бухгалтерського обліку з використанням Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємстві організації.

Пенсійні активи – активи пенсійного фонду, за рахунок яких здійснюються пенсійні виплати. Пенсійні активи, які накопичуються в пенсійному фонді, мають бути використані виключно з метою інвестиційної діяльності фонду, виконання зобов'язань фонду перед його учасниками, сплати витрат, пов'язаних зі здійсненням недержавного пенсійного забезпечення.

До операцій з активами пенсійного фонду належать такі господарські операції: придбання/відчуження активів; переоцінка активів пенсійного фонду; отримання доходів (втрат) від курсових різниць; вибуття активів, які перестають відповідати такому стану, за якого вони визнаються активами; інші господарські операції, що впливають на чисту вартість пенсійних активів, яка визначається відповідно до Положення про порядок визначення чистої вартості активів недержавного пенсійного фонду (відкритого, корпоративного, професійного) [5].

Інвестиційна діяльність та інвестиційна політика фонду визначається Інвестиційною декларацією. В Інвестиційній декларації відображаються головні напрямки інвестування пенсійних активів та обмеження інвестиційної діяльності з пенсійними активами. Інвестиційна декларація є невід'ємним додатком до договорів, укладених радою фонду: договору про адміністрування пенсійного фонду, договору про управління активами пенсійного фонду, договору про обслуговування пенсійного фонду зберігачем. Інвестиційна декларація повинна містити такі розділи: мета інвестування пенсійних активів; основні напрями інвестиційної політики фонду; обмеження інвестиційної діяльності з пенсійними актива-

ми; вимоги до складу та структури пенсійних активів; вимоги до осіб, які здійснюють управління пенсійними активами; порядок здійснення контролю за інвестуванням пенсійних активів; порядок унесення змін радою фонду до інвестиційної декларації фонду.

Умови та порядок сплати внесків, а також наступного пенсійного забезпечення учасників фонду, установлюються в пенсійних фондах – у вигляді пенсійних схем, які є невід'ємною частиною Статуту недержавного пенсійного фонду. Існують наступні напрямки формування пенсійних активів: – добровільні внески до пенсійного фонду (пенсійні внески) відповідно до обраної пенсійної схеми:

- учасників НПФ;
- вкладників НПФ – подружжя, діти, батьки, роботодавця учасника фонду або професійне об'єднання, членом якого є учасник фонду;
- прибутку (збитку) від інвестування пенсійних внесків.

Пенсійна виплата – грошова виплата учаснику недержавного пенсійного забезпечення або його спадкоємцям, яка здійснюється за рахунок накопичених коштів на індивідуальному пенсійному рахунку. Індивідуальний пенсійний рахунок – персоналізований рахунок учасника пенсійного фонду, який ведеться з метою накопичення на користь учасника пенсійних коштів. Пенсійні виплати здійснюються за письмовою заявою від учасників пенсійного фонду, яка надходить до адміністратора. Три варіанти пенсійних виплат: пенсія на визначений строк – виплачується по досягненні визначеного учасником пенсійного віку й розраховується виходячи з обраного періоду, не менш ніж на 10 років; довічна пенсія – виплачується страховими компаніями, з якими учасник може укласти договір довічної пенсії за рахунок коштів, перерахованих до таких компаній з недержавного пенсійного фонду; одноразова пенсійна виплата – виплачується за вимогою учасника у випадку медично підтвердженого факту критичного стану здоров'я або настання інвалідності, а також у випадку, якщо накопичень учасника недостатньо для мінімальних пенсійних виплат протягом 10 років, або у випадку від'їзду учасника на ПМЖ за межі України.

Нараховуються пенсійні виплати відповідно до умов укладеного з учасником пенсійного фонду договору на виплату пенсії. Розмір пенсійних виплат визначається, виходячи з суми накопичених коштів учасника НПФ, яка залежить від: загальної суми пенсійних внесків; розміру інвестиційного доходу; витрат на обслуговування фонду; тривалості періоду накопичення (ПВ = (ПНУ\КВ) – П, де ПВ – пенсійна виплата; ПНУ – пенсійні накопичення учасника; КВ – кількість виплат; П – податок). Облік пенсійних виплат наведено в табл. 1.

Таблиця 1. Відображення в обліку недержавного пенсійного фонду пенсійних виплат

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Дебет	Кредит
1. Нарахування пенсійної виплати	41	672
2. Утримання податку з доходів фізичних осіб згідно законодавства*	672	641
3. Перерахування пенсійних виплат зберігачем на основі платіжного доручення адміністратора	672	311
4. При здійсненні пенсійних виплат учасникам через підприємства поштового зв'язку адміністратор передає розпорядження, платіжне доручення та персоналізовану відомість (на основі реєстру пенсійних виплат) до банку-зберігача	377	311
5. Суми виплачені учасникам фонду через підприємства поштового зв'язку	672	377

* п.4.2.4 Закону України "Про оподаткування доходів фізичних осіб" від 22.05.03 р. № 889-ІУ

Підставою для обліку пенсійних внесків, які надійшли протягом операційного дня, є щоденна виписка з поточного рахунку пенсійного фонду, котра є докумен-

тальним підтвердженням факту надходження на поточний рахунок пенсійного фонду внесків відповідно до укладених пенсійних контрактів (табл. 2).

Таблиця 2. Відображення в обліку НПФ пенсійних внесків

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Дебет	Кредит
1. Надходження пенсійних внесків до НПФ	311	41
2. Внески, які надійшли до пенсійного фонду помилково або щодо яких не з'ясовано особу учасника пенсійного фонду, на користь якого здійснені такі внески та/або не з'ясовано підстави платежу чи особу вкладника	311	685
3. Повернення коштів, що надійшли помилково на рахунок пенсійного фонду за письмовою вимогою платника у випадку, коли адміністратор не в змозі самостійно встановити особу платника	685	311
4. Внески до пенсійного фонду, щодо яких не з'ясовано особу платника та підстави перерахування, якщо такі кошти не були своєчасно витребувані платником (минув строк позовної давності)	311	752

Облік об'єктів інвестування НПФ здійснюється в порядку, визначеному відповідними Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку (10 "Основні засоби", 12 "Фінансові інвестиції" та ін.) в залежності від їх виду за дебетом рахунку 10 "Основні засоби", рахунку 14 "Довгострокові фінансові інвестиції", 35 "Поточні фінансові інвестиції", та інших рахунків відповідно до об'єктів інвестування, визначених в Інвестиційній декларації пенсійного фонду з можливістю отримання інформації по кожній однорідній інвестиції окремо (для активів, виражених в цінних паперах, – по емітентах та видах цінних паперів, в дорогоцінних металах – по видах металу, тощо).

Оцінка активів пенсійного фонду на дату складання балансу здійснюється в залежності від активу, який оцінюється в порядку, визначеному відповідним Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку, з урахуванням вимог уповноваженого органу державного регулювання щодо порядку оцінки чистої вартості активів пенсійного фонду [5], встановлених відповідно до Закону України "Про недержавне пенсійне забезпечення".

Облік результатів переоцінки активів здійснюється на дату складання балансу за амортизованою собівартістю. Їх дооцінка відображається за дебетом рахунків, на яких відображені відповідні активи, та кредитом рахунку 733 "Інші доходи від фінансових операцій" або 746 "Інші доходи від звичайної діяльності". У разі уцінки сума зменшення вартості активу відображається за кредитом рахунку, на якому відображені відповідні активи, та дебетом рахунку 975 "Уцінка необоротних активів і фінансових інвестицій". Облік реалізації пенсійних активів здійснюється за їх собівартістю, визначеною за результатами їх оцінки на останню дату складання балансу й відображається за кредитом рахунків, на яких відображені відповідні активи, та дебетом рахунків 942 "Собівартість реалізованої іноземної валюти", 971 "Собівартість реалізованих фінансових інвестицій". Доходи, отримані пенсійним фондом від продажу активів, в залежності від виду активу відображаються за кредитом рахунку 741 "Дохід від реалізації фінансових інвестицій" та дебетом рахунку 685 "Розрахунки з іншими кредиторами" в розрізі розрахунків з відповідним покупцями. По пенсійних активах, інвестованих в інструменти з визначеною доходністю, відповідно до умов випуску цих інструментів, проводиться нарахування доходів на дату виникнення прав у фонду на отримання цих доходів. По пенсійних активах, інвестованих в корпоративні права, нарахування доходів здійснюється на підставі рішення вищого органу емітента цих корпоративних прав на визначену ним дату початку виплати цих доходів. Облік заборгованості дебіторів за нарахованими пасивними доходами, які підлягають отриманню пенсійним фондом (проценти, дивіденди тощо), здійснюється за дебетом рахунку 373 "Розрахунки за нарахованими доходами" з розбивкою по окремих дебіторах.

Облік розрахунків за надані пенсійному фонду послуги здійснюється по кожному договору окремо відповідно до умов договору за кредитом рахунку 685 "Розрахунки з іншими кредиторами" та дебетом рахунку 92 "Адміністративні витрати".

Відповідно до встановленої обліковою політикою пенсійного фонду періодичності розподілу прибутку (збитку) пенсійного фонду (але не рідше ніж один раз на місяць) адміністратор пенсійного фонду підсумовує доходи пенсійного фонду по залишках на відповідних рахунках сьомого класу та витрати діяльності пенсійного фонду по залишках на відповідних рахунках дев'ятого класу і списує ці залишки на відповідні субрахунки рахунку 79 "Фінансові результати" в розрізі видів діяльності (операцій), за якими отримано фінансовий результат. Прибуток (збиток) пенсійного фонду, який обліковується по рахунку 79 "Фінансові результати", при закритті цього рахунку списується на рахунок 44 "Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)" за рахунками:

- окремо в частині прибутку (збитку) від інвестування активів пенсійного фонду за субрахунком "Прибуток від інвестування активів пенсійного фонду" рахунку 441 або за субрахунком "Непокриті збитки від інвестування пенсійних активів" рахунку 442 "Непокриті збитки";
- окремо в частині інших нерозподілених прибутків (збитків) пенсійного фонду.

Нерозподілений прибуток (непокритий збиток) в частині прибутку (збитку) від інвестування активів пенсійного фонду підлягає розподілу між учасниками пенсійного фонду. Сума прибутку, який підлягає розподілу, відображається за дебетом субрахунку "Прибуток від інвестування активів пенсійного фонду" рахунку 441 "Прибуток нерозподілений" та кредитом рахунку 443 "Прибуток, використаний у звітному періоді". Збільшення зобов'язань перед учасниками при розподілі на їх користь прибутку від інвестування активів пенсійного фонду здійснюється за кредитом рахунку 41 "Пайовий капітал" за субрахунками, відкритими для кожного учасника, та дебетом рахунку 443 "Прибуток, використаний у звітному періоді". Відображення зменшення зобов'язань перед учасниками внаслідок розподілу (покриття) збитку від інвестування пенсійних активів на суму збитку в розрахунку на кожного учасника здійснюється за дебетом рахунку 41 "Пайовий капітал" за субрахунками, відкритими для кожного учасника, та кредитом субрахунку "Непокриті збитки від інвестування пенсійних активів" рахунку 442 "Непокриті збитки". Нерозподілений прибуток (непокриті збитки) в частині інших нерозподілених прибутків (збитків) пенсійного фонду розподілу (покриття) не підлягає та переноситься на наступні періоди.

Відповідно до п. 7.11 ст. 7 Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" до неприбуткових установ й організацій віднесено пенсійні фонди, створені у порядку, визначеному законом. Підпунктом 7.11.4 вка-

заного пункту передбачено звільнення від оподаткування податком на прибуток доходів отриманих у вигляді:

- коштів, які надходять до пенсійних фондів у вигляді внесків на недержавне пенсійне забезпечення;
- від здійснення операцій з активами (у тому числі пасивних доходів) недержавних пенсійних фондів;

Під терміном "пасивні доходи" згідно з пп. 7.11.13 ст. 7 Закону розуміються доходи, отримані у вигляді процентів, дивідендів, страхових виплат і відшкодувань, а також роялті [2, с.36-38].

У разі коли недержавний пенсійний фонд, як неприбуткова установа, отримує доходи з джерел, інших від попередньо перерахованих, така установа зобов'язана сплатити податок на прибуток, який визначається к сума доходів, отриманих з таких інших джерел, зменшена на суму витрат, пов'язаних із отриманням таких доходів, але не вище суми таких доходів [2, с. 38].

Законом України "Про податок на додану вартість" п.3.2.3 визначено, що операції з "надання послуг із загальнообов'язкового соціального та пенсійного страхування, недержавного пенсійного забезпечення, залучення та обслуговування пенсійних вкладів" не є об'єктом оподаткування [3, с.8].

Учасник недержавного пенсійного забезпечення має можливість отримати деякі податкові пільги, порівняно з іншими джерелами доходів. Так згідно Закону України "Про оподаткування доходів фізичних осіб" п.9.8.2 оподатковується лише 60% суми виплат пенсії на визначений термін, а після досягнення учасником 70-річного віку вони взагалі не оподатковуються. Не підлягають оподаткуванню виплати пенсії на визначений строк і одноразові пенсійні виплати для інвалідів I групи (п.9.8.3). Сума витрат платника податку на сплату за власний рахунок пенсійних внесків недержавному пенсійному фонду дозволяється включати до складу податкового кредиту (ст.5 п.5.3.5).

З метою запобігання порушень щодо подання звітності з недержавного пенсійного забезпечення, встановленої Положенням про подання адміністратором недержавного пенсійного фонду звітності з недержавного пенсійного забезпечення [7], та зменшення первинного документообігу при поданні відповідної звітності до Держфінпослуг, Департамент нагляду за недержавними пенсійними фондами повідомляє: адміністратори складають та подають звітність із недержавного пенсійного забезпечення двох видів: звітність про діяльність пенсійного фонду (окремо за кожним пенсійним фондом, з радою якого Адміністратором укладено договір про адміністрування пенсійного фонду); звітність про здійснення діяльності з адміністрування пенсійних фондів.

Звітність про діяльність пенсійного фонду складається з фінансової звітності пенсійного фонду, визначеної Законом України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні", та іншої звітності за формами, встановленими Положенням [7].

Адміністратор подає звітність з недержавного пенсійного забезпечення до Держфінпослуг у такі строки: квартальну – не пізніше 25-го числа місяця, що настає за звітним кварталом; річну – протягом кварталу після закінчення року, але не пізніше 1 квітня року, наступного за звітним.

Квартальна звітність із недержавного пенсійного забезпечення подається Адміністратором наростаючим підсумком із початку звітного періоду станом на кінець останнього дня кварталу. Звітність за четвертий квартал складається Адміністратором як річна звітність із недержавного пенсійного забезпечення. При цьому достовірність та повнота звітності підтверджуються ауди-

тором, інформація про якого внесена до реєстру аудиторів, що ведеться Держфінпослуг. Вимоги до звітів, що подаються особами, які здійснюють управління активами, та зберігачем, встановлюються Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку. Розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 2 квітня 2009 року N 228 Про тимчасові заходи щодо стабілізації діяльності недержавних пенсійних фондів рекомендовано адміністраторам недержавних пенсійних фондів починаючи з лютого 2009 року, щомісячно до 20 числа поточного місяця подавати (за формами, наведеними в додатках до розпорядження) інформацію про основні показники діяльності недержавних пенсійних фондів за попередній місяць: – прибуток (збиток) від інвестування активів пенсійного фонду; – дані про чисту вартість активів недержавного пенсійного фонду; – надходження пенсійних внесків та виплати; – звіт про склад та структуру активів недержавного пенсійного фонду. Інформація подається в електронній та паперовій формах.

Контроль за діяльністю недержавних пенсійних фондів здійснюється з боку регулятивних державних органів, а також суб'єктами недержавного пенсійного забезпечення. Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України здійснює загальний контроль за дотриманням законодавства по недержавному пенсійному забезпеченню; Державна комісія по цінним паперам та фондовому ринку – контроль за якістю управління пенсійними активами; Національний банк України – контроль за операціями з банками; Антимонопольний комітет України – контроль за дотриманням законодавства по захисту економічної конкуренції у галузі недержавного пенсійного забезпечення.

Контроль діяльності фонду з боку засновників здійснює *рада фонду* (єдиний орган управління НПФ), яка формується з представників засновників. Такі представники обов'язково проходять спеціальне навчання та отримують сертифікати спеціалістів з питань недержавного пенсійного забезпечення, періодично підтверджуючи свою кваліфікацію. Рада фонду може у будь-який час замінити компанії, що здійснюють обслуговування фонду, якщо їх діяльність буде визнана неефективною. Крім того, рада фонду затверджує інвестиційну декларацію – документ, що визначає напрями інвестування пенсійних активів. Недержавні пенсійні фонди та компанії, які їх обслуговують, щорічно проходять *перевірку незалежними аудиторськими компаніями*. Причому один і той же аудитор не може провадити перевірку двох і більше юридичних осіб, що обслуговують фонд [6].

Висновки. Зберегти звичний рівень життя після виходу на пенсію можна завдяки участі у недержавному пенсійному забезпеченні як роботодавця, який піклується про своїх працівників, так і конкретної особи, яка зараз повна сил і має можливість відкладати кошти на свою майбутню пенсію або на пенсію своїх близьких. Зробити накопичення на свою майбутню недержавну пенсію може кожен працюючий, скориставшись послугами недержавних пенсійних фондів. Користуючись досягненнями пенсійної реформи, можна отримувати державну і недержавну пенсії, що забезпечить учасникам недержавного пенсійного забезпечення фінансову незалежність та впевненість у майбутньому.

1. Закон України "Про недержавне пенсійне забезпечення" від 09.07.2003 р. № 1057-IV. 2. Закон України "Про оподаткування прибутку підприємств" від 22.05.1997 № 283/97 – ВР зі змінами та доповненнями // Все про бухгалтерський облік, № 54 (1571), 2009. – С.3-63. 3. Закон України "Про податок на додану вартість" від 03.04.97р. № 168/97 – ВР зі змінами та доповненнями // Все про бухгалтерський облік, № 70

(1587), 2009. – С.3-40. 4. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних операцій недержавних пенсійних фондів, затверджені розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України 09.12.2004 N 2968. 5. Положення про порядок визначення чистої вартості активів недержавного пенсійного фонду (відкритого, корпоративного, професійного), затверджено рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку 11.08.2004 N 339. 6. Методичні рекомендації щодо формату аудиторського висновку за наслідками проведення аудиту річної фінансової звітності та спеціальної звітності недержавного пенсійного фонду та адміністратора недержавних

пенсійних фондів, затверджені розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України, погоджено рішенням Аудиторської палати від 28.09.2006 № 166, затверджено розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 17.12.2005 № 5203 (в редакції розпорядження від 19.10.2006 № 6338. 7. Положення про подання адміністратором недержавного пенсійного фонду звітності з недержавного пенсійного забезпечення, затверджено розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 22.06.2004 №1100.

Надійшла до редколегії 22.02.10

Н. Рошко, викл.

ЛІЦЕНЗУВАННЯ В ТУРИСТИЧНІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ ЯК ФАКТОР ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЇЇ РОЗВИТКУ

У статті розкрито питання ліцензування туристичної діяльності як засобу державного регулювання та контролю у сфері туризму. Наведено динаміку розвитку туризму на прикладі даних про кількість виданих ліцензій за видами діяльності та видами операцій з ліцензіями, що дозволило окреслити окремі проблеми туристичної діяльності.

In the article the question of licensing of tourist activity is exposed as to the mean of government control and control in the field of tourism. The dynamics of development of tourism is resulted on the example of information about the amount of the given out licenses after the types of activity and types of operations with licenses, that allowed to outline the separate problems of tourist activity.

Ліцензування туроператорської та турагенської діяльності здійснюється з метою створення рівних можливостей суб'єктам туристичної діяльності на ринку туристичних послуг, а також забезпечення захисту прав і законних інтересів громадян, підвищення рівня туристичного обслуговування.

Для цього в Україні була створена чітка база нормативного регулювання питань ліцензування туристичної діяльності. Перший етап почався ще в 1994 році – з моменту включення туризму до ліцензійних видів діяльності – ліцензуванню підлягала будь яка діяльність, пов'язана з наданням туристичних послуг. Потім з 29.04.98 р. – з дати набрання чинності Закону України "Про внесення змін" до Закону України "Про підприємництво" від 23.12.97 року № 762/97 (п.1 розділ 1) – ліцензія стала необхідною тільки для тих суб'єктів підприємництва, які здійснювали діяльність, пов'язану з організацією іноземного і зарубіжного туризму.

В кінці 1999 року законодавці повернулись до початкового варіанту ліцензування туризму і внесли зміни до статті 4 Закону України "Про підприємництво" зі змінами і доповненнями, які вступили в силу 27 жовтня 1999 року. На сьогоднішній день питання ліцензування туристичної діяльності регулюються Законом України "Про внесення змін до Закону України "Про туризм" (2003 р.), який набув законної чинності з січня 2004 року, та ліцензійними умовами провадження туроператорської та турагенської діяльності [3, с. 111]. Від 1 червня 2000 року діє Закон України "Про ліцензування певних видів господарської діяльності" № 1775-III (із змінами, внесеними згідно із Законами)- цей закон визначає види господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, порядок їх ліцензування, встановлює державний контроль у сфері ліцензування, відповідальність суб'єктів господарювання та органів ліцензування за порушення законодавства у сфері ліцензування. Кабінет міністрів України постановою № 501 від 21 травня 2009 р. вніс зміни в постанову "Про затвердження переліку документів, які додаються до заяви про видачу ліцензії для окремого виду господарської діяльності".

В цілому на сьогодні є чинним такий перелік документів для отримання ліцензії на турагентську та туроператорську діяльність:

- засвідчені в установленому порядку копії документів, що підтверджують право власності суб'єкта господарювання або оренди ним службового приміщення (офісу);
- нотаріально засвідчена копія довідки банківської або іншої кредитної установи про підтвердження фінансово забезпечення відповідності суб'єкта господарювання у розмірі, визначеному Законом України "Про туризм".
- засвідчена в установленому порядку копія договору зі страховою компанією про обов'язкове страхування (медичне та від нещасного випадку) туристів, що здійснюють туристичні подорожі, – для туроператорів.

За даними ліцензійного реєстру суб'єктів туроператорської та турагентської діяльності станом на 31.12.2009 р. ліцензії на туроператорську та турагентську діяльність отримало 7740 суб'єктів господарювання, з них в дії – 7327.

Розвиток туристичної та курортної галузей впродовж останніх п'яти років характеризується позитивною та сталою динамікою в країні, але характерною особливістю 2009 року стала світова економічна криза. У зв'язку з цим обсяг потоку туристів із зарубіжжя в 2009 році зменшився на 21 % порівняно з аналогічним періодом 2008 року. Обсяг виїзного туристичного потоку майже залишився на тому ж рівні, падіння становить лише 2,7 % у порівнянні з аналогічним періодом минулого року.

Обсяги внутрішнього організованого туризму зменшилися на 4 %. Враховуючи економічну кризу це не є значним падінням, до того ж багато українців у зв'язку зі зниженням доходів та зростанням курсів долару та євро стали відпочивати в Україні. Значне збільшення на 16 % спостерігається у західному регіоні країни.

За 2009 рік видано ліцензії на туристичну діяльність 1248 суб'єктам господарювання; їх структуру зображено на рис. 1.